

української мови» (СУМ-11) можна знайти декілька значень слова «пластика», одне з яких позначає мистецтво ритмічних та гармонійних рухів і жестів.

Отже, цілком доцільно, на нашу думку, у культурологічних дослідженнях використовувати поняття «пластична культура», яке охоплює широкий спектр фізичних і духовних здібностей людини, включаючи не тільки художньо-творчу діяльність, зокрема сценічне мистецтво (танець, пантоміма, клоунада, пластичний, драматичний та музично-драматичний театри), а й інші культурні надбання людства — фізична культура, спорт, дозвілєва діяльність, політика, бізнес і та ін.

Д. Сокол

УКРАЇНСЬКИЙ ВЕРТЕП — «ПУНКТ НЕЗЛАМНОСТІ»

D. Sokol

UKRAINIAN NATIVITY SCENE — “POINT OF RESILIENCY”

Вертепна традиція в українській культурі є відображенням релігійного, соціального, політичного життя народу. Сучасна ситуація в Україні, що визначається спротивом вторгненню РФ в Україну, боротьбою за збереження державності, не є виключенням. Від початку війни у 2014 р. та до початку 2023 р. склалися нові формати репрезентації вертепу. Серед них виокремимо:

Волонтерський вертеп — виступи учасників дійства проводилися в шпиталях для військовопоранених, у храмах, бібліотеках. Значна частина виступів проводилася з метою благодійних зборів на потреби ЗСУ;

Військовий вертеп — вертепний марафон у фронтовій зоні від захисників: воїни з різних куточків України приєднуються до участі в імprovізаційних виступах (колядки, сцени з вертепу), демонструючи регіональну єдність;

Вертеп в укритті — ще одна ланка невинного руху репрезентації виступів на станціях метро Києва та Харкова, бомбосховищах (будинків культури, центрів творчості, лікарнях, школах);

Вертеп «пункт незламності» — виступи біля пам'ятників культурним діячам (особливо біля пам'ятника Т. Г. Шевченку у Львові, Києві, Харкові). Усвідомлення учасниками небезпеки через постійні повітряні тривоги і важливості голосу кожного підсилювало бажання виступити зі своїм вертепом, заспівати колядки одночасно зі всією Україною. Останнє стало можливим завдяки акції «Нова радість стала», ініційованій організаторами фестивалю «Харків Вертеп-фест 2023 онлайн». Також до акції долучилися українці Польщі, Чехії, Словаччини, Канади, Німеччини, де на площах чи у соборах одночасно співали колядку;

Вертеп за кордоном — дійства, організовані біженцями. У січні 2023 р. відбулася вертепна хода в Берліні, Варшаві, Празі. Крім того відбулися виступи у соборах і недільних школах за кордоном. Учасники вбачали у цих діях можливість продемонструвати європейській спільноті, що Україні є що обстоювати, і це не лише територія, а й культура та традиції;

Вертеп як антиокупація — репрезентація вертепного дійства біженцями з Маріуполя. Мета — утративши все, нести правду через культурний пласт, самоідентифікацію.

Узагальнюючи матеріали різноманітних репрезентацій цьогорічного вертепу відзначимо деякі нові риси. Зокрема, український вертеп 2023 р. представив оновлення образів: Ірод — це Путін, захисники/захисниці — янголи, Козак —

Залужний (або умовний воїн ЗСУ). У різдвяних дійствах з'явилися й нові герої — Привид Києва, волонтер, корабель «Москва», орк, бурят. Сценічні форми демонструють переосмислення традиції та втілення «живого вертепу» у вуличних виступах. Головною рисою сучасного українського вертепу є набуття героями нових смислів та репрезентація їх через мистецькі форми.

А. Авершина

ТРАНСФОРМАЦІЯ ОБРАЗУ ЖІНКИ-ЖЕРТВИ У ВІЗУАЛЬНІЙ КУЛЬТУРІ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

A. Avershyna

TRANSFORMATION OF THE IMAGE OF FEMALE VICTIMS IN THE VISUAL CULTURE OF INDEPENDENT UKRAINE

Візуальна культура транслює образи, що виникають внаслідок соціально-політичних змін. Інтеграція української культури в європейський простір виникає після здобуття країною незалежності. Події воєнного сьогодення впливають на формування соціокультурної реальності, зокрема на спектр зображень жінки. З числа зображень жіночих образів жінка-жертва властива візуальній культурі України від початку новітньої історії. У результаті повномасштабного вторгнення рф в Україну простежується трансформація образів, що потребує культурологічної рецепції.

Вивченню образу жертви в українській культурі присвячені роботи О. Брюховецької, О. Забужко, О. Кісь, Т. Мельник, С. Павличко. Дослідниці проаналізували трансформацію образу жінки-жертви в контексті культурно-історичних подій та соціально-політичних змін, а також її символічне значення у становленні української незалежності.

Від початку незалежного існування України культурний сенс образу жінки-жертви відповідає поневоленій державі, яка емансипувалася, має травматичний досвід і намагається вибудувати самодостатнє життя. Натомість початок у 2000-х рр. образ жінки-жертви доповнюється семантикою побутового насильства, проблема якого артикулювалася в політичному, суспільному та мистецькому вимірах культури України. Після повномасштабного вторгнення рф на територію України семантичний діапазон жінки-жертви збагачується темами насильства та захисту дитини.

Після здобуття Україною незалежності митці почали зображувати демократичні емансиповані жіночі образи, адже українське мистецтво поступово відходило від патріархального сприйняття жіночої тілесності. Актуальними у візуальному просторі 1990-х рр. стали зображення жертви, що уособлювала Україну як державу, що постраждала від радянського минулого. Рецепції фемінізації країни здійснила О. Забужко у творі «Хроніки від Фортінбраса», коли зазначила, що жіночність країни має кілька протилежно обернених іпостасей, зокрема образ матері, котра дивиться всередину себе і назовні, для чужих виглядає жінкою-об'єктом підкорення та являє собою репрезентацію території, що намагаються завоювати. Так, у фільмі О. Чепелик «Хроніки від Фортінбраса», художниця реконструює образ згвалтованої дівчини, що уособлює Україну з її радянським минулим.

У свою чергу О. Кісь з образу жінки-жертви виокремила образ Березини, поява якого зумовлена як стабілізацією соціально-економічної ситуації в